

College voor Toetsen en Examens

pg. 4: toevoeging over pilot met open vragen met correctie

MAATSCHAPPIJLEER VWO

VAKINFORMATIE STAATSEXAMEN 2022

Versie: 3 februari 2022

De vakinformatie is vastgesteld door het College voor Toetsen en Examens (CvTE). Het CvTE is verantwoordelijk voor de afname van de staatsexamens voortgezet onderwijs en draagt zorg voor de kwaliteit en het niveau van de examens.

De Dienst Uitvoering Onderwijs (DUO) is belast met de praktische uitvoering en organisatie van de staatsexamens. Met vragen over deze vakinformatie kun je contact opnemen met de afdeling Examendiensten van DUO: (050) 599 89 33 of staatsexamens@duo.nl.

Inhoud

1 Algemene opmerkingen	4
2 Examenprogramma	5
3 College-examen	5
3.1 Schriftelijk examen	5
3.2 Mondeling examen	6
4 Berekening eindcijfer	6
Bijlage 1 Beschrijving examenstof	7

1 Algemene opmerkingen

- Een staatsexamen bestaat voor de meeste vakken uit een centraal examen (identiek aan dat van de reguliere scholen) en een college-examen.
- Het staatsexamen maatschappijleer vwo heeft alleen een college-examen. Het college-examen bestaat uit een schriftelijk examen (paragraaf 3.1) en een mondeling¹ examen (paragraaf 3.2).
- In 2022 en 2023 vindt bij een aantal geselecteerde scholen een pilot plaats met open vragen bij het schriftelijk college-examen. Bij een positief resultaat zal het schriftelijk college-examen van 2024, naast de multiple choice vragen, ook open vragen bevatten.
- Het eindcijfer voor maatschappijleer maakt onderdeel uit van het combinatiecijfer².
- Je kunt je voorbereiden met behulp van een lesmethode.
- Oefenmateriaal voor het examen staat op de site van DUO onder 'Oefenen voor het staatsexamen vo' en ook op examenblad.nl.
- In het document 'Toegestane hulpmiddelen' (op de site van DUO) staat vermeld welke hulpmiddelen je zelf naar het examen moet meenemen.

---

¹ zie *Filmpjes mondeling staatsexamen* op de site van DUO onder staatsexamen vo, In het kort, College-examen

² Het combinatiecijfer is het rekenkundig gemiddelde van de 'kleine vakken'. Op het vwo gaat het in ieder geval om maatschappijleer en het profielwerkstuk.

2 Examenprogramma

Het examenprogramma is verdeeld in domeinen en subdomeinen. De beschrijving van de (sub)domeinen staat in [Bijlage 1](#).

In onderstaande tabel geven de kruisjes (x) aan in welk examen de (sub)domeinen getoetst kunnen worden.

maatschappijleer vwo		college-examen	
		schriftelijk examen	mondeling examen
domeinen	subdomeinen		
A. vaardigheden	informatievaardigheden	x	x
	benaderingswijzen	x	x
B rechtsstaat	vrijheidsrechten en plichten; het beginsel rechtsstaat	x	x
	de praktijk van de rechtsstaat	x	x
	internationale vergelijking en internationale organisaties	x	x
C. parlementaire democratie	politieke rechten; de structuur van de democratie	x	x
	de praktijk van de parlementaire democratie	x	x
	internationale vergelijking en internationale organisaties	x	x
D. verzorgingsstaat	geschiedenis van de verzorgingsstaat	x	
	sociale rechten en plichten; kenmerken van een verzorgingsstaat	x	
	de praktijk van de verzorgingsstaat	x	
	internationale vergelijking en internationale organisaties	x	
E. pluriforme samenleving	geschiedenis van de pluriforme samenleving		x
	grondrechten die horen bij de pluriforme samenleving		x
	de praktijk van de pluriforme samenleving		x
	internationale vergelijking en internationale organisaties		x

3 College-examen

3.1 Schriftelijk examen

Bij het schriftelijk examen worden de vaardigheden getoetst in combinatie met de aangegeven subdomeinen (zie [2 Examenprogramma](#) en [Bijlage 1](#)). Het schriftelijk examen bevat uitsluitend gesloten vragen (multiple choice vragen).

opdracht	schriftelijk beantwoorden van vragen
tijdsduur	60 minuten
cijfer	a

3.2 Mondeling examen

Ook bij het mondeling examen worden de vaardigheden getoetst in combinatie met de aangegeven subdomeinen (zie 2 Examenprogramma en Bijlage 1). De examinatoren toetsen of je de examenstof hebt begrepen en of je een conclusie kunt trekken en een beargumenteerd standpunt kunt innemen.

De voorbereiding op het mondelinge examen begint met twee casussen die je krijgt in het voorbereidingslokaal. Een casus kan een tabel zijn of een stukje tekst met enkele vragen. De casussen zijn gekoppeld aan één of meerdere domeinen.

- Casus 1 gaat over de domeinen: parlementaire democratie en vaardigheden
- Casus 2 gaat over het domein: rechtsstaat **óf** pluriforme samenleving

Deze casussen zullen bij het mondelinge examen ter sprake komen. Het is dus belangrijk om jouw antwoorden op de vragen bij de casussen op een blaadje of op de casussen zelf te noteren. Deze aantekeningen mag je bij het gesprek als hulpmiddel gebruiken.

Met behulp van casus 1 worden de domeinen de parlementaire democratie en de vaardigheden afgevraagd. Met behulp van casus 2 worden vragen gesteld over de rechtsstaat of over de pluriforme samenleving. Over het domein dat niet in casus 2 aan bod komt, worden aparte vragen gesteld.

	voor aanvang van het mondeling examen	mondeling examen	
opdracht	bestuderen de van casus en beantwoorden van de vragen	beantwoorden van vragen aan de hand van casus 1	beantwoorden van vragen aan de hand van casus 2 en het overige domein
tijdsduur	20 minuten	ca. 20 minuten	ca. 20 minuten
		totaal 40 minuten	
deelcijfer		b	c

4 Berekening eindcijfer

examenonderdeel	weging	cijfer per onderdeel (afgerond op één decimaal)	eindcijfer (afgerond op een geheel getal)
college-examen			$0,5a+0,25b+0,25c$
- deelcijfer a	0,5		
- deelcijfer b	0,25		
- deelcijfer c	0,25		

Bijlage 1 Beschrijving examenstof

Domein A: Vaardigheden

Informatievaardigheden

Je kunt:

- voor een vraag bruikbaar bronnenmateriaal verwerven en er gegevens uit selecteren;
- (verworven) informatie verwerken o.a. met behulp van ICT en daaruit beredeneerde conclusies trekken;
- een stelling, zowel mondeling als schriftelijk, nuanceren, verdedigen en bestrijden en daarbij gebruikmaken van argumentatievaardigheden.

Benaderingswijzen

Je kunt concrete maatschappelijke vraagstukken en ontwikkelingen analyseren en daarbij:

- aannemelijk maken wat de relatie is tussen het vraagstuk/probleem en de rechtsstaat, parlementaire democratie, verzorgingsstaat en pluriforme samenleving;
- beargumenteren of door het vraagstuk/probleem belangrijke waarden van de rechtsstaat, parlementaire democratie, verzorgingsstaat en pluriforme samenleving in het geding zijn;
- beschrijven wat de relatie is tussen het maatschappelijke vraagstuk/probleem en sociale ongelijkheid in de samenleving.

De benaderingswijzen hebben betrekking op:

- politiek-juridische zaken, zoals de regelgeving en de rol van de overheid;
- sociaal-economische zaken, zoals de belangen van de betrokken partijen;
- sociaal-culturele zaken, zoals achterliggende normen en waarden;
- vergelijkende zaken, zoals de historische en mondiale context.

Domein B: Rechtsstaat

Vrijheidsrechten en plichten; het beginsel rechtsstaat

Je kent:

- de volgende beginselen van de rechtsstaat: trias politica, grondrechten, legaliteitsbeginsel, rechtszekerheid, rechtsgelijkheid, onschuldpresumptie;
- het onderscheid tussen de klassieke en de sociale grondrechten en bent in staat om voorbeelden van beide soorten grondrechten te benoemen.

Je kunt

- het onderscheid tussen rechtsregels en andere sociale regels aan geven;
- uitleggen wat de rechtsstaatgedachte inhoudt (die aan deze beginselen ten grondslag ligt);
- uitleggen waarom een rechtsstaat nooit een dictatuur kan zijn;
- voorbeelden van grondrechten herleiden tot wetten en artikelen in de Grondwet;
- het verschil benoemen tussen een wet en de Grondwet;
- voorbeelden geven van plichten die burgers hebben in een rechtsstaat.

De praktijk van de rechtsstaat

Je kunt aan de hand van voorbeelden de spanning weergeven tussen de beginselen van de rechtsstaat enerzijds en de praktijk zoals die door groepen burgers ervaren wordt anderzijds. Deze spanningen kunnen onder andere betrekking hebben op:

- de praktijk van de trias politica (met name de onafhankelijkheid van de rechterlijke macht);
- de bevoegdheden en het functioneren van opsporingsinstanties;
- de bevoegdheden en het functioneren van het Openbaar Ministerie;
- de bevoegdheden en het functioneren van de advocatuur;

- de taken en het functioneren van de reclassering;
- de mate van straffen en de soort straffen/maatregelen gekoppeld aan de doelen van straffen/maatregelen;
- het functioneren van de rechterlijke macht (klassenjustitie, gerechtelijke dwalingen) gekoppeld aan de verschillende soorten rechtbanken;
- de strafwaardigheid van daden (gedoogbeleid, botsing van grondrechten);
- de rechten van verdachten;
- de rechten van slachtoffers.

Internationale vergelijking en internationale organisaties

Je kunt:

- een aantal internationale rechtsverdragen (de UVRM, het EVRM, Verdrag van Genève) benoemen en uitleggen wat deze verdragen voor de rechtsstaat betekenen;
- de taken noemen van internationale rechtbanken (Internationaal Gerechtshof, Internationaal Strafhof, Europese Hof van Justitie, het Europese Hof van de Rechten van de Mens);
- de belangrijkste verschillen tussen het Nederlandse rechtssysteem en het systeem van de juryrechtspraak benoemen.

Domein C: Parlementaire democratie

Je kunt:

- een omschrijving geven van het begrip politiek;
- de belangrijkste verschillen tussen democratie en dictatuur uitleggen;
- waarden noemen die aan democratie ten grondslag liggen.

Politieke rechten; de structuur van de democratie

Je kent de begrippen representatie en referendum, en kunt deze koppelen aan (in)directe democratie;

Je kunt:

- de belangrijkste waarden noemen die aan democratie ten grondslag liggen en deze herkennen in de wetgeving en de politieke discussie;
- voorbeelden geven van politieke rechten die inwoners en burgers van Nederland hebben en kan deze herleiden tot artikelen in de Grondwet;
- omschrijven wat met een constitutionele monarchie met een parlementair stelsel wordt bedoeld;
- de structuur van de representatieve democratie in Nederland uitleggen op gemeentelijk, provinciaal en landelijk niveau en daarbij uit een zetten hoe de samenstelling van de verschillende politieke organen tot stand komt;
- de structuur van de vertegenwoordiging op EU-niveau uitleggen en daarbij uit een zetten hoe de samenstelling van de verschillende Europese politieke organen tot stand komt.

De praktijk van de parlementaire democratie

Je kunt:

- de fasen in het proces van politieke besluitvorming op gemeentelijk, provinciaal en nationaal niveau beschrijven en daarbij bij elke fase van elke betrokken actor beschrijven welke rol deze actor in die fase vervult;
- de rol van massamedia bij politieke besluitvorming beschrijven;
- het verschil beschrijven tussen een parlementair stelsel en een presidentieel stelsel; alsmede tussen een meerderheidsstelsel en een districtenstelsel;
- aangeven welke factoren de politieke participatie van burgers beïnvloeden en waarom niet een ieder van zijn of haar politieke rechten gebruik maakt;
- uitleggen dat er spanning bestaat tussen representatie en representativiteit;
- dilemma's herkennen die samenhangen met de uitgangspunten van de democratie en de hoofdlijnen van de politieke discussie hierover weergeven.

Deze dilemma's hebben onder andere betrekking op:

- de rol die de overheid moet spelen in verhouding tot die van burgers en maatschappelijke organisaties (zowel commercieel als niet-commercieel);
- de functies van politieke partijen (representativiteit);
- het populisme;
- het kiesstelsel (en de gevolgen voor de vorming van een regering en de stabiliteit van de regering);
- de taken van het staatshoofd (o.a. in formatie);
- de (taken van de) Eerste Kamer en Tweede Kamer;
- het functioneren van het parlement met name wat betreft het uitoefenen van haar hoofdtaken;
- de invloed van ambtenaren (de vierde macht);
- de invloed van pressiegroepen (lobbyorganisaties);
- (de gevolgen van) overdracht van nationale soevereiniteit aan de EU.

Je kunt de hoofdlijnen van de politieke discussie koppelen aan de visies van de belangrijkste politieke stromingen (sociaaldemocratie, christendemocratie, liberalisme) en de standpunten van de in het Nederlandse parlement vertegenwoordigde politieke partijen.

Internationale vergelijking en internationale organisaties

Je kunt aangeven welke gevolgen de vorming van de Europese Unie heeft voor de politieke rechten van de Europese burger.

Domein D: Verzorgingsstaat

Geschiedenis van de verzorgingsstaat

Je kunt:

- uitleggen onder invloed van welke factoren de verzorgingsstaat zich in Nederland heeft ontwikkeld na de Tweede Wereldoorlog en welke actoren erbij betrokken zijn;
- uitleggen wat de nachtwakersstaat inhoudt;
- de standpunten van liberale, socialistische en confessionele partijen ten aanzien van de verzorgingsstaat benoemen;
- het begrip verzorgingsstaat uitleggen;
- uitleggen door welke maatschappelijke factoren de verzorgingsstaat in Nederland met name na de Tweede Wereldoorlog gegroeid is.

Sociale rechten en plichten; kenmerken van een verzorgingsstaat

Je kunt:

- voorbeelden van sociale rechten en plichten die inwoners van Nederland hebben, noemen en herleiden tot wetten en artikelen in de Grondwet;
- de waarden noemen die ten grondslag liggen aan de verzorgingsstaat en deze herkennen in overheidsbeleid;
- kenmerken van de Nederlandse verzorgingsstaat beschrijven aan de hand van de overheidsterreinen gezondheidszorg, onderwijs, sociale zekerheid en kunst/cultuur;
- overeenkomsten en verschillen tussen werknemersverzekeringen en volksverzekeringen uitleggen en kan van beide ook voorbeelden noemen;
- overeenkomsten en verschillen tussen sociale verzekeringen en sociale voorzieningen uitleggen en kan van beide ook voorbeelden noemen;
- verschillende rollen en functies van de overheid in de verzorgingsstaat beschrijven en deze herkennen in overheidsbeleid;
- uitleggen wat het emancipatiebeleid inhoudt en wat positieve discriminatie is.

De praktijk van de verzorgingsstaat

Je kunt:

- uitleggen welke problemen (misbruik/oneigenlijk gebruik, bureaucrativering/anonimiteit, afhankelijkheid/passiviteit en betaalbaarheid) de verzorgingsstaat kent, met welke (recente) maatregelen de overheid die probeert op te lossen en welke standpunten de verschillende politieke partijen hebben over de wenselijkheid van deze maatregelen;
- het proces beschrijven van een mogelijk terugtrekkende rol van de verzorgingsstaat en de wisselwerking die zich daarbij voordoet tussen politiek en samenleving. Hierbij valt te denken aan het afstoten van de productie van collectieve goederen/diensten naar de markt (privatisering) en naar maatschappelijke organisaties/individuele burgers (vermaatschappelijking zoals bij mantelzorg).

Internationale vergelijking en internationale organisaties

Je kunt:

- het begrip globalisering in verband brengen met de crisis in de verzorgingsstaat en de veranderende arbeidsmarkt;
- aangeven welke gevolgen de vorming van de Europese Unie heeft voor de sociale rechten van de Europese burger;
- een vergelijking maken tussen de Nederlandse verzorgingsstaat en die in een ander westers land zoals de VS (de Angelsaksische variant), Duitsland (de continentale variant) of Zweden (de Scandinavische variant).

Domein E: Pluriforme samenleving

Je kent de begrippen allochtoon, autochtoon, asielzoeker, vluchteling en etnische minderheid;

Je kunt:

- uitleggen wat pluriformiteit betekent;
- het begrip cultuur en de daarbij behorende functies uitleggen;
- uitleggen wat het verschil is tussen een dominante cultuur, een subcultuur en een tegencultuur;
- uitleggen wat socialisatie betekent, wat socialiserende instituties zijn en hoe die in de praktijk werken.

Geschiedenis van de pluriforme samenleving

Je weet hoe de Nederlandse samenleving is veranderd na de Tweede Wereldoorlog en kunt de begrippen verzuiling, ontzuiling, individualisering en emancipatie omschrijven en koppelen aan maatschappelijke veranderingen (o.a. op het gebied van media, politiek, gezin, school en godsdienst);

Je kunt:

- uitleggen waarom na de Tweede Wereldoorlog de volgende groepen naar Nederland migreerden: Indonesiërs/Molukkers, gastarbeiders, Surinamers, vluchtelingen/asielzoekers, Oost-Europeanen;
- deze groepen in de juiste chronologische volgorde zetten;
- een verband leggen tussen de welvaart in Nederland na de Tweede Wereldoorlog en de komst van gastarbeiders;
- uitleggen welke factoren de komst van jeugdculturen mogelijk hebben gemaakt en kan voorbeelden van jeugdculturen geven.

Grondrechten die horen bij de pluriforme samenleving

Je kunt:

- artikel 1 van de Grondwet omschrijven;
- voorbeelden noemen van botsende grondrechten die te maken hebben met pluriformiteit;
- uitleggen hoe de rechten van minderheden worden beschermd;

- uitleggen welke waarden ten grondslag liggen aan een pluriforme samenleving;
- omschrijven wat een inburgeringscursus inhoudt;
- uitleggen wat het verschil is tussen morele verplichtingen en plichten.

De praktijk van de pluriforme samenleving

Je weet wat vooroordelen, stereotypen en discriminatie zijn en kan daar voorbeelden van geven.

Je kunt:

- de maatschappelijke positie van minderheden in verband brengen met de volgende factoren: onderwijs, arbeidsmarkt, huisvesting en gezondheidszorg;
- de belangrijkste verschillen tussen de autochtone dominante cultuur en culturen van (afstammelingen van) migranten omschrijven;
- uitleggen wat segregatie in onderwijs en huisvesting betekent;
- voor- en nadelen van positieve actie beschrijven;
- verschillen in opvattingen van politieke partijen over het vreemdelingenbeleid omschrijven;
- voorwaarden voor naturalisatie noemen;
- omschrijven welke veranderingen het overheidsbeleid ten aanzien van toelating en integratie van vreemdelingen heeft ondergaan sinds de Tweede Wereldoorlog;
- het verschil tussen integratie, assimilatie en segregatie uitleggen;
- het verschil tussen gezinshereniging en gezinsvorming uitleggen;
- voorbeelden geven van culturele spanningen tussen verschillende bevolkingsgroepen in Nederland;
- uitleggen welke verschijnselen verband houden met toenemende of afnemende sociale cohesie;
- verschillende visies (cultuurrelativisme en cultuuruniversalisme) weergeven met het oog op de mogelijkheid om waarden te formuleren als basis voor verklaringen waarin aan alle mensen bepaalde rechten worden toegekend.

Internationale vergelijking en internationale organisaties

Je kunt:

- uitleggen wat de relatie is tussen de uitbreiding van de EU en arbeidsmigratie naar Nederland;
- uitleggen wat de relatie is tussen welvaartsverschillen binnen de EU en arbeidsmigratie;
- voorbeelden noemen van verdragen die Nederland heeft ondertekend zoals de UVRM, het EVRM en het vluchtelingenverdrag van Genève en kan uitleggen wat deze verdragen betekenen voor het Nederlandse beleid op het gebied van toelating en integratie van migranten;
- een vergelijking maken tussen de Nederlandse maatschappij en een ander West-Europees land naar posities en kansen van migranten.

